

Lagutskottets betänkande**1980/81:26****med anledning av motioner om skadeståndsansvar m.m.****Ärendet**

I betänkandet behandlas åtta motioner, i vilka tas upp olika frågor som har skadeståndsrättslig anknytning, nämligen

A. de under allmänna motionstiden 1980 väckta motionerna

1979/80:615 av Knut Wachtmeister (m), vari yrkas att riksdagen beslutar om ändring i skadeståndslagen vid utövande av brottslig handling i enlighet med vad som anförts i motionen,

1979/80:1124 av Karin Ahrlund (fp), vari yrkas att riksdagen beslutar att omedelbart upphäva 11 kap. 2 § byggningsbalken,

1979/80:1532 av Margit Odelsparr m. fl. (c), vari yrkas att riksdagen beslutar om obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar som registreras,

1979/80:1611 av Hans Nyhage (m), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär lämpliga åtgärder, syftande till att öka möjligheterna till ersättning för behandlingsskador i sjukvården, vilka inträffat någon tid före den 1 januari 1975,

1979/80:1896 av Göthe Knutson m. fl. (m), vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om ett åtgärdsprogram som innebär att den svenska lagstiftningen om ekonomisk ersättning vid oljeskador skärps.

B. de under allmänna motionstiden 1981 väckta motionerna

1980/81:846 av Sven Johansson (c) vari yrkas att riksdagen beslutar begära att regeringen vidtar åtgärder för att utreda frågan om alkohol då det gäller försäkringsväsendet och ansvarighet vid olycka,

1980/81:905 av Ingrid Sundberg och Per Stenmarck (båda m), vari yrkas att riksdagen begär att regeringen utfärdar riktlinjer för i vilka fall ersättningsanspråk enligt skadeståndslagen kan riktas mot en skolungdom för av honom eller henne medvetet åstadkommen skada på allmän egendom,

1980/81:1898 av Tore Nilsson (m), vari yrkas att riksdagen måtte besluta om åtgärder för stärkande av den enskildes rättsskydd avseende reglerna för skadestånd i samband med brott.

Barns skadeståndsskyldighet

Gällande bestämmelser

Den grundläggande huvudregeln om skadeståndsansvar återfinns i 2 kap. 1 § skadeståndslagen (SKL). Där heter det att var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan såvida annat inte följer av SKL.

Från detta fulla skadeståndsansvar gör SKL vissa undantag för barn och ungdom. Enligt 2 kap. 2 § skall den som vållat person- och sakskada och som ej fyllt 18 år ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

Möjligheten att sätta ned ett barns skadeståndsansvar eller helt befria barnet från ansvar fanns redan före tillkomsten av SKL. De viktigaste nyheterna som SKL förde med sig var att åldersgränsen höjdes från 15 till 18 år och att man i högre grad än tidigare skulle ta hänsyn till om barnet skyddas av ansvarsförsäkring.

Barnets skadeståndsansvar bärs av barnet självt och inte av föräldrarna. En förälder kan bli skadeståndsskyldig endast om han eller hon själv varit vårdslös. Försummelse när det gäller vård och tillsyn av ett barn kan leda till att föräldrarna åläggs skadeståndsskyldighet. Rena brister i uppfostran brukar däremot inte grunda någon skadeståndsskyldighet för föräldrarna. Inget hindrar att både barnet och föräldrarna kan göras ansvariga för en skada. I sådant fall tillämpas reglerna om solidariskt ansvar.

Motion 1980/81:905

Motionärerna hänvisar inledningsvis till en undersökning, som statens ungdomsråd har låtit utföra om ungdomens konsumtionsvanor och som enligt motionärerna utvisar att ungdomen har en mycket hög konsumtionsstandard. Enligt motionärerna finns det skäl att sätta de framkomna siffrorna i relation till samhällets kostnader för vandalisering i skolor och fritidslokaler, vilka kostnader uppgår till flera milj. kr: per år.

Motionärerna framhåller vidare att det är ytterst sällan som myndigheter reser ersättningsanspråk på ungdomar eller deras föräldrar. Detta förhållande beror enligt motionärerna på osäkerhet om hur skälighetsbedömningen enligt 2 kap. 2 § SKL skall ske och vilka kriterier som skall anses behöva vara uppfyllda för att ersättningskrav skall kunna bifallas.

I motionen stryks under att ungdomars vandalisering åsamkar kommunen stora kostnader för att ersätta förstörd materiel. Motionärerna hänvisar till att såväl normgruppen som kampanjen mot våld i skolan har gjort stora ansträngningar att komma till rätta med förstörelse och vandalisering, något som är av största betydelse. När det gäller frågan om ungdomars ersättningskyldighet råder det dock enligt motionärerna stora brister.

Ersättningsfrågorna bedöms också olika i olika kommuner och några klara riktlinjer för i vilka fall ersättning skall krävas finns inte. Regeringen bör därför ge ut riktlinjer för bedömningen av i vilka fall 2 kap. 2 § medger att ersättning kan krävas av ungdomar som uppsåtligen orsakat skador på allmän egendom.

Ur förarbetena till 2 kap. 2 § SKL

Av förarbetena till lagrummet framgår att motivet för att vidga möjligheten till jämkning av skadeståndet för 15–18-åringarna främst var de ekonomiska förhållandena. Ett skadestånd kunde lätt bli oskäligt betungande för den som befann sig under utbildning eller ännu inte hade nått upp till några högre inkomster.

När det gällde lagrummets tillämpning på denna ålderskategori anförde departementschefen bl. a. följande synpunkter.

Utgångspunkten bör som jag tidigare har nämnt vara, att en person över 15 år i princip bär fullt skadeståndsansvar enligt den allmänna culparegeln. Bedömningen av den unges beteende skall alltså normalt ske med utgångspunkt i de handlingsnormer som ligger till grund för vållandebedömningen enligt culparegeln. I undantagsfall kan emellertid en nedsättning av skadeståndsansvaret med hänsyn enbart till skadevållarens ålder och utveckling eller handlingens beskaffenhet eller i övrigt andra omständigheter än de ekonomiska förhållandena bli aktuell. En jämkning av skadeståndet på sådana grunder kan tänkas i fall av uppenbara utvecklingsstörningar eller när den unge utan egen förskyllan har försatts i en situation, som han inte rimligen kan väntas ha fysiska förutsättningar eller tillräcklig psykisk mognad för att kunna bemästra på samma sätt som en vuxen person, utan att han på sådana grunder kan helt undgå ansvarighet.

Allmänt sett åsyftas emellertid en restriktiv användning av de möjligheter att sätta ned skadeståndet som bestämmelsen ger för dessa skadevållare. Det är framför allt de ekonomiska följderna av fullt skadeståndsansvar som skall beaktas vid skälighetsbedömningen. Härvid bör väsentligen följande principer vara vägledande.

Till en början är det uppenbart, att en nedsättning av skadeståndet aldrig kan komma i fråga inom ramen för en föreliggande ansvarsförsäkring. I andra fall, dvs. när försäkring saknas eller är otillräcklig, bör skadeståndet jämkas endast om det annars skulle bli oskäligt betungande. Men frågan om skadans absoluta storlek kan inte tillmätas avgörande betydelse vid den prövningen. För att kunna avgöra om skadeståndet skulle bli «oskäligt» betungande måste man inte bara ställa skadeståndets storlek i relation till skadevållarens ekonomi utan också ta hänsyn till omständigheterna kring skadefallet. När det gäller ungdomar i dessa åldersgrupper torde sålunda en lindring av skadeståndsansvaret bli aktuell bara när dessa omständigheter i förening med att skadan från skadevållarens synpunkt är omfattande gör det oskäligt att han belastas med full ersättningsskyldighet. Detta innebär å ena sidan, att ett skadestånd som i och för sig inte är av särskilt stor omfattning kan nedsättas, om detta framstår som skäligt med hänsyn till speciellt ömmande omständigheter i övrigt, t. ex. att skadevållaren är utvecklingshämmad. Det är å andra sidan inte ett tillräckligt skäl för nedsättning av

skadeståndet, att skadan är stor i förhållande till skadevållarens ekonomiska bärkraft. En sådan omständighet kan neutraliseras av andra faktorer, som gör det rimligt att skadevållaren trots allt får utge full ersättning. Man måste framför allt beakta den skadevållande handlingens beskaffenhet. Detta innebär bl. a., att möjligheten att sätta ned skadeståndet bör användas med betydligt större återhållsamhet vid uppsåtliga handlingar än vid alldagliga försummelser av lindrig art.

Tillbörlig hänsyn måste emellertid tas också till den skadelidandes intresse. En nedsättning av skadeståndet, som skulle verka obillig mot honom, bör inte komma i fråga. Om den skadelidande befinner sig i små ekonomiska omständigheter och saknar försäkring, kan detta utgöra ett skäl att ålägga fullt skadeståndsansvar, även om skadan är omfattande. Att den skadelidande är förmögen eller är skyddad av försäkring utgör däremot inte ett självständigt skäl för nedsättning av skadeståndet. Man får hålla i minnet att den särskilda skadeståndsregel som det här gäller är betingad av hänsyn till den skadevållandes situation.

Skadestånd till skadelidande brottsling

Motion 1979/80:615

I motionen framhålls att en målsägande kan bli skadeståndsskyldig gentemot en brottsling om den senare under utövande av sin brottsliga handling drabbas av något som han inte behövt ha anledning att räkna med under utövande av sitt "arbete". Som exempel nämner motionären att en villaägare som reparerar sin fastighet och därvid tagit upp ett hål i golvet kan bli skadeståndsskyldig till en inbrottstjuv som ramlar ned i hålet och bryter benet. Att skadestånd skall utgå i sådana fall torde enligt motionären vara ytterst stötande för den allmänna rättskänslan. Motionären anser att skadeståndslagen bör kompletteras med en paragraf av innebörd att skadeståndslagens regler inte skall bli tillämpliga på skada som tillfogats den som utövat brottslig handling, eller ev. grovt brottslig handling.

Gällande ordning

Skadeståndslagen innehåller inga särskilda bestämmelser om skadestånd för den som skadats vid utövandet av brottslig eller annan otillåten handling. I sådana fall blir vanliga skadeståndsrättsliga principer tillämpliga. Den som t. ex. är ansvarig för säkerheten i en fastighet, vid ett bygge e. d. kan sålunda bli skadeståndsskyldig inte endast mot den som är behörig att komma dit utan även mot andra. Är risken för skada stor för behöriga besökare kan således även en obehörig besökare erhålla skadestånd om han skadas. Som exempel härpå kan nämnas följande rättsfall.

NJA 1973 s. 141. En person begav sig in på en i mörker försänkt byggnadsplats för att kasta vatten och föll därvid ned i ett öppet hisschakt och skadades. De anordningar som avskilde byggnadsplatsen från gatan var otillräckliga och hisschaktet hade lämnats öppet vid arbetets slut. Den

skadade erhöill skadestånd från byggnadsentreprenören. Trots att han obehörigen begett sig in på byggnadsplatsen ansågs hans handlande ej "ha innefattat en sådan kränkning av bolaget eller dess rätt som skulle ha kunnat fria bolaget från vårdslösheten". Att den skadade under angivna omständigheter begett sig in på den i mörker försänkta byggnadsplatsen var emellertid att anse som medvållande till skadan. Entreprenören fick därför svara för två tredjedelar av skadan.

Av det refererade rättsfallet kan dras slutsatsen att hade den skadelidandes handling inneburit en verklig kränkning av bolaget eller dess rätt, t. ex. i form av inbrottsförsök, hade entreprenören med all sannolikhet befriats från skadeståndsskyldighet. Det torde således i princip inte finnas någon skyldighet för t. ex. en fastighetsägare att vidta åtgärder så att en inbrottstjuv ej kommer till skada (se även Jan Hellner: Skadeståndsansvar, tredje uppl. 1976 s. 89). Hellner nämner som exempel att även om en lovlig besökare kan få skadestånd om han snavar i ett hål i en matta får inte inbrottstjuven skadestånd därför att han snavar och bryter benet. En inbrottstjuv torde dock kunna få skadestånd i sådana fall där han skadats till följd av att fastighetsägaren satt farliga fällor för honom.

Skadestånd i samband med brott

Motion 1980/81:1898

Motiveringen till motionsyrkandet återfinns i motion 1980/81:1897, som i övrigt behandlar frågan om tillämpningen av brottsbalkens preskriptionsregler. Motionären framhåller att den som drabbas av inbrott endast kan yrka skadestånd för materiella förluster men inte för förlorad arbetsförtjänst eller psykiskt lidande. Enligt motionären är det förenat med åtskilligt besvär för den enskilde att ordna upp efter ett inbrott, som vänt upp och ned på allt han har. Den enskildes rättsskydd bör därför stärkas på detta område.

Gällande rätt m. m.

Huvudregeln om skadeståndsansvar för den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada gäller även vid skador orsakade i samband med brott. När det gäller sakskada omfattar skadeståndet enligt 5 kap. 7 § SKL sakens värde eller reparationskostnader och värdeminskning, annan kostnad till följd av skadan samt inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet. Som exempel på annan kostnad till följd av skadan anförs i förarbetena utgift för transport av det skadade föremålet, kostnad för besiktning och värdering av detta samt utgifter som har varit nödvändiga för att begränsa skadeverkningarna. En viktig och ganska vanlig ersättningspost är stilleståndsersättning vid skada på bilar.

Skulle vid ett inbrott personskada uppkomma kan enligt 5 kap. 1 § SKL

ersättning utgå för dels sjukvårdskostnad och andra utgifter, dels inkomstförlust, dels ock sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men samt olägenhet i övrigt till följd av skadan. Vid personskada kan således ersättning utgå även för idcell skada.

Huruvida det fallet att en person drabbas av en psykisk chock utan att han i övrigt lider men skall anses som en personskada kan i viss mån vara tveksamt. En depression, som framkallats genom chocken vid en trafikolycka och medfört arbetsoförmåga redan från olycksdagen, har i ett fall ersatts som personskada (NJA 1971 s. 78). Till personskada kan man däremot inte räkna lidande eller obehag som inte framkallat något fysiskt eller psykiskt sjukdomstillstånd.

Skadestånd och försäkring vid skada i samband med alkoholpåverkan

Gällande rätt

Skadestånd utgår i princip även om den skadelidande varit alkoholpåverkad. Skadeståndet kan dock jämkas om den skadelidande varit medvållande. När det gäller personskada skall enligt 6 kap. 1 § första stycket SKL jämkning ske endast om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som gjort sig skyldig till rattfylleri och rattonykterhet kan också jämkas, om föraren genom vårdslöshet har medverkat till skadan.

Sistnämnda regel infördes i SKL av riksdagen 1975 i samband med att riksdagen antog en ny trafikskadelag. En motsvarande bestämmelse återfinns i 12 § trafikskadelagen (1975:1410).

Trafikskadelagen medger trafikförsäkringsgivare återkravs rätt mot skadevållare när skadan vållats uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet (20 §). Sådan rätt tillkommer även försäkringsgivare om skadevållare gjort sig skyldig till enkel vårdslöshet och därvid varit straffbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel.

SKL saknar regressregler.

Motion 1980/81:846

Motiveringen till motionsyrkandet återfinns i motion 1980/81:845, som i övrigt tar upp frågor som rör information om alkoholens skadeverkningsar. Motionären framhåller att det är en intressant fråga om den som åstadkommer skada under alkoholpåverkan bör få svara för skadan själv genom lämpliga anordningar på försäkringssidan. Motionären hänvisar till att alkoholpåverkan enligt nuvarande lagstiftning – framför allt trafikskadelagen – under vissa förhållanden inverkar på såväl rätten till ersättning för egen skada som betalningsskyldigheten för skada som vållas annan. Det kan enligt motionären behöva undersökas om mera allmänna principer bör införas,

innebärande att en person som är påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel får finna sig i att bära de skador han åstadkommer. Möjligheten att införa en mera generell försäkringsanordning täckande skador på det aktuella området bör utredas.

Ur förarbetena

Reglerna i SKL och trafikskadelagen om medvållande av alkoholpåverkad förare samt regeln i trafikskadelagen om regressrätt mot alkoholpåverkad förare infördes av riksdagen med anledning av motionsyrkanden väckta i anslutning till förslaget till trafikskadelag.

Lagutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1975/76:3 bl. a. följande.

Frågan är då huruvida en förares brottsliga förfarande i samband med förande av motorfordon och särskilt det förhållandet att föraren har gjort sig skyldig till rattfylleri eller rattonykterhet skall påverka hans rätt till trafikskadeersättning för den händelse han skadas under körningen. De brott det här är fråga om väcker, såsom trafikskadeutredningen påpekar, i regel stark indignation hos allmänheten, och tanken att rattfylleristen eller biltjuven skall kunna uppbära full gottgörelse för skador, som tillfogats honom under färd med fordonet, torde för många te sig stötande.

Utskottet vill för sin del kraftigt stryka under att förtäring av alkohol eller andra berusningsmedel och förande av motorfordon inte hör samman. Även om det råder delade meningar om i vilken utsträckning trafikskadorna vållas av alkoholpåverkade förare, råder det inget tvivel om att sådana förare är betydligt mer olycksbenägna än nyktra förare. Det måste därför enligt utskottets mening vara en viktig uppgift för lagstiftaren att i möjligaste mån motverka att alkoholpåverkade personer framför motorfordon. I syfte att främja trafiksäkerheten bör man vidta alla åtgärder, som har någon reell preventiv verkan. Dessa kan självfallet vara av olika slag. Särskild betydelse torde emellertid sådana åtgärder ha som ökar riskerna för upptäckt.

Efter en redogörelse för den då pågående försöksverksamheten med rutinmässiga alkoholutandningsprov anförde utskottet vidare.

Att utandningsproven har haft en preventiv effekt torde vara ostridigt. Det är självfallet svårare att göra några bestämda uttalanden om vilken brottsförebyggande effekt en bestämmelse som utesluter eller i väsentlig mån inskränker rätten till trafikskadeersättning för tidigare angivna kategorier av förare skulle få. Enligt utskottets mening kan man emellertid inte utan vidare frångå ett sådant ingrepp i ersättningsreglerna en preventiv verkan. Det kan inte heller uteslutas att en underlåtenhet att införa särbestämmelser för alkoholpåverkade förare kan – med tanke på att sådana bestämmelser finns i dag – komma att uppfattas som en del i en allmän nedtoning av samhällsätgärderna mot trafikonykterhet. Genom det sätt på vilket förslaget har kommenterats i skilda sammanhang har för övrigt risken för en sådan negativ effekt blivit större.

Mot bakgrund av det anförda kan utskottet inte ansluta sig till statsrådets ståndpunkt att behovet av sanktioner för att motverka trafikonykterhetsbrott skall tillgodoses endast inom ramen för samhällets kriminalpolitik. Utskottet

delar justitiekanslerns uppfattning att man i kampen mot denna brottslighet inte bör "låsa in sig" i olika rum, där man ena dagen behandlar straffrättsliga sanktioner och en annan dag behandlar ekonomiska påföljder i ett försäkringssystem. I stället måste man enligt utskottets mening ta alla lämpliga medel i anspråk för att tjäna trafiknykterhetens intressen, oavsett om de faller inom straffrättens, skadeståndsrättens eller försäkringsrättens områden. Utskottet har därför kommit till den uppfattningen att i varje fall straffbart alkoholpåverkad förare bör i någon form särbehandlas när det gäller rätten till ersättning vid personskada.

Efter en diskussion om olika alternativ till hur en sådan särbehandling skulle kunna komma till stånd anförde utskottet.

Enligt utskottets mening återstår således endast möjligheten att, såsom yrkas i motionen 1975/76:8, införa en särskild jämningsregel i 12 § förslaget till trafikskadelag. Vid övervägandet av vad en sådan regel skall innehålla har utskottet stannat för att jämkning bör tillåtas även vid "enkel" vårdslöshet i förening med rattfylleri och rattonykterhet. En jämkning av en straffbart alkoholpåverkad förare trafikskadeersättning kan följaktligen ske, om han genom oaktsamhet medverkat till den egna skadan. Däremot får jämkning icke ske av hans ersättning, om skadan är en följd enbart av annan förarens vållande. Att tillåta jämkning endast av det skälet att den skadelidande föraren gjort sig skyldig till ett trafiknykterhetsbrott anser utskottet inte böra komma i fråga. Den trafikfara som en alkoholpåverkad förare utgör bör i det enskilda fallet ha manifesterats genom en vårdslös körning av denne. I övervägande antalet fall, när en straffbart alkoholpåverkad förare skadas vid en trafikolycka, torde också den skadelidande genom oaktsam körning ha i vart fall medverkat till skadan.

Den av utskottet förordade jämningsregeln har enligt utskottets mening betydande fördelar. Sålunda kommer de trafiknykterhetsbrott, vilka begåtts i samband med vårdslös körning, att i jämningshänseende bli jämställda med grov vårdslöshet i trafik. Samma skäl som föredragande statsrådet åberopar för att tillåta jämkning vid grov vårdslöshet, nämligen att det skulle kunna leda till stötande resultat om full ersättning under alla förhållanden skall utgå till den som framfört fordon vårdslöst, kan nämligen enligt utskottets mening åberopas för en jämkning vid trafiknykterhetsbrott som skett i samband med vårdslös körning. En jämningsregel av det slag som utskottet förordar ger vidare utrymme för ett hänsynstagande till de sociala trygghetssynpunkter som vid lagförslagets utarbetande varit vägledande i fråga om rätten till ersättning för personskada och som statsrådet åberopat som skäl mot en särbehandling i ersättningshänseende av alkoholpåverkad förare. Utskottet vill understryka att utskottets förslag i och för sig innebär att den alkoholpåverkad förarens möjligheter till trafikskadeersättning väsentligt förbättras i förhållande till gällande rätt, därigenom att förutsättningar nu öppnas för ersättning även i de fall där den alkoholpåverkad ensam varit vållande till skadan. Genom att den föreslagna jämningsregeln är fakultativ ger den vidare domstolarna möjlighet att ta hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Utskottet hävdar därför att utskottets förslag i förevarande del inte kan anses innebära att den alkoholpåverkad förarens sociala trygghet eftersätts. Utskottet vill för övrigt anmärka att vad statsrådet i förevarande hänseende åberopat till stöd för att inte tillåta jämkning vid trafiknykterhet med samma styrka kan åberopas mot att tillåta jämkning vid grov vårdslöshet.

På grund av det ovan anförda föreslår utskottet riksdagen att med anledning av motionerna, såvitt nu är i fråga, till 12 § första stycket förslaget till trafikskadelag föga en bestämmelse av innebörd att jämkning kan ske även när skadelidande förare själv genom vårdslöshet har medvekat till skadan och i samband därmed har gjort sig skyldig till brott mot 4 § trafikbrottslagen.

Med hänsyn till sambandet mellan trafikskadelagen och SKL föreslog utskottet att en motsvarande bestämmelse skulle införas i 6 kap. 1 § SKL.

Ersättning för behandlingsskador i sjukvården

Gällande ordning

Skador, som uppstått genom felaktig medicinsk behandling, är ej underkastade någon rättslig särbehandling i gällande rätt. Detta innebär att sjukvårdshuvudmans skadeståndsansvar – liksom skadeståndsfrågorna i övrigt inom sjukvårdens område – skall bedömas enligt bestämmelserna i skadeståndslagen.

Enligt 3 kap. 1 § SKL åligger det arbetsgivare att svara för bl. a. personskada, som hos honom anställd arbetstagarare vållar genom fel eller försummelse i tjänsten, oavsett vilken ställning arbetstagararen intar (s. k. principalansvar). Ansvar är ej begränsat till privata arbetsgivare utan omfattar även statliga och kommunala myndigheter. Bestämmelsen är således tillämplig t. ex. när en landstingskommun driver ett sjukhus.

Det är den skadelidandes sak att bevisa att fel eller försummelse förekommit från någon arbetstagarers sida. Han behöver dock inte peka ut någon bestämd person, som bevisligen varit vårdslös. Det räcker med att det kan konstateras att den vållande måste ha varit någon för vilken arbetsgivaren ansvarar. Arbetsgivaren svarar nämligen också för "anonyma" fel. Likaså omfattar principalansvaret "kumulerade" fel, dvs. när var och en av flera befattningshavare gjort sig skyldig till en mindre vårdslöshet, som inte för någon av dem skulle vara tillräcklig att leda till skadeståndsskyldighet för arbetsgivaren men som tillsammans innebär en avsevärd brist i aktsamheten.

Vid personskada till följd av sjukvårdsbehandling gäller liksom vid andra skadefall att den skadelidande kan få ersättning genom *socialförsäkringen*.

Socialförsäkringen omfattar den allmänna försäkringen (sjukförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs-pensioneringen) samt arbetsskadeförsäkringen. Socialförsäkringen ger ett ekonomiskt grundskydd vid sjukdom och skadefall. Ideell skada (sveda och värk, lyte eller annat men) ersätts inte. Under akut sjukdomstid efter en skada utgår sjukpenning som ersättning för inkomstförlust. Vidare ersätts helt eller delvis all läkarvård, tandvård och sjukhusvård samt mediciner etc. Vid långvarig arbetsoförmåga kan en

skadad få förtidspension eller sjukbidrag från den allmänna försäkringen och – vid yrkesskada – livränta från arbetsskadeförsäkringen. Pension eller sjukbidrag förutsätter nedsättning av arbetsförmågan med minst 50 %, livränta nedsättning med minst en femtondel. Till efterlevande utgår familjepension från den allmänna försäkringen och – vid yrkesskada – efterlevandelivränta från arbetsskadeförsäkringen. Invaliditets- och efterlevandeförmånerna kan kompletteras med vissa tillägg. Om en skadad person får ersättning från socialförsäkringen och samtidigt har rätt till skadestånd enligt skadeståndsreglerna skall försäkringsersättningen reducera skadeståndet.

Det finns dessutom ett stort antal försäkringstyper som ger skydd mot förluster i samband med personskada. I första hand kan nämnas *liv-, olycksfalls- och sjukförsäkringar*. Sådana försäkringar gäller kollektivt – gruppförsäkringar – eller enskild. Tjänstegruppplivförsäkringen (TGL) är exempel på ett skydd av detta slag som arbetsgivaren bekostar. Ett annat exempel är den allmänna gruppssjukförsäkringen (AGS), som infördes på arbetsmarknaden år 1972. Pensionsförsäkringar inom denna kategori är för det mesta s. k. summaförsäkringar. Därmed menades ursprungligen att ett visst på förhand överenskommet belopp utbetalas (på en gång eller i periodiska poster) då skadefallet inträffar. Men en försäkring av detta slag kan också vara anpassad till den konkreta skadan (t. ex. inkomstförlust till en viss nivå). Försäkringsersättningar av de former som nu har angetts räknas normalt inte av på skadestånd som utgår samtidigt.

Sedan den 1 januari 1975 finns ett särskilt försäkringssystem för sjukvården, kallat *Patientförsäkring vid behandlingsskada*. Försäkringen meddelas av ett konsortium av försäkringsbolag. Staten, samtliga kommuner och landstingskommuner har avtal om sådan försäkring. Även huvuddelen av de privatpraktiserande tandläkarna samt alla privatpraktiserande läkare har försäkringar med i allt väsentligt samma villkor. När det gäller skador på grund av läkemedel har en försäkring liknande patientförsäkringen kommit till stånd år 1978. I samband därmed har villkoren för patientförsäkringen justerats i olika avseenden. Bl. a. har skador på grund av produktfel hos sjukvårdsmateriel förts in under försäkringen. Vidare har preskriptionstiden förlängts från två till tre år.

Patientförsäkringen gäller endast skador som inträffat efter den 1 januari 1975. Ersättning utgår utan att den skadelidande behöver bevisa att förutsättningar för skadeståndsansvar föreligger, dvs. att skadan har vållats genom fel eller försummelse. Försäkringen har en viktig begränsning. Den gäller bara skada som är en följd av beslut eller åtgärd från sjukvårdens sida. Normala och ofrånkomliga sjukdoms- och skaderisker måste fortfarande bäras av patienten. I enlighet härmed gäller försäkringen vid oförutsedda skador i direkt samband med hälso- och sjukvård, om skadan orsakats vid undersökning, medicinering eller behandling, dock inte om skadan är en naturlig eller sannolik följd av åtgärden, eller om skadan orsakats vid

olycksfall, dock endast inom lokal eller område där hälso- eller sjukvård bedrivs, eller i samband med sjuktransport.

Vissa undantag finns. Försäkringen gäller inte vid skador som har orsakats av läkemedel eller orsakats av smitta eller infektion som överförts utan direkt samband med ingrepp eller annan behandling.

Ersättning utgår för inkomstförlust, läkar- och sjukhusvård, sveda och värk, lyte och men samt rehabilitering. Vid dödsfall ersätts begravningskostnader samt förlust av underhåll.

Försäkringen är samordnad med andra förmåner vid personskada på så sätt att ersättning på grund av försäkringen är sekundär till andra förmåner, som kan utgå enligt socialförsäkringen eller på grund av försäkringsavtal m. m.

Ett särskilt samarbetsorgan, Patientförsäkringens samrådsgrupp, har bildats med uppgift att följa utvecklingen och föreslå justeringar av försäkringsbestämmelserna.

För att pröva svårbedömda eller tvistiga fall av behandlingsskador har inrättats en skadenämnd, som består av sex ledamöter. Nämnden har att pröva de skadefall som hänskjuts dit. Skadelidande, försäkringstagare eller försäkringsgivare kan begära att ett ärende tas upp till prövning av nämnden. Om nämndens beslut inte godtas kan ärendet hänskjutas till skiljemän.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor om ersättning till personer som skadats i samband med sjukvård har behandlats av riksdagen ettvarvt av åren 1972–1978 med anledning av motioner (LU 1972:10, 1973:9, 1974:10, 1975:16, 1975/76:17, 1976/77:21, 1977/78:19 och 1978/79:13). De åren 1975, 1976, 1978 och 1979 aktuella motionerna innehöll bl. a. yrkanden om ersättning för behandlingsskador som inträffat före patientförsäkringens tillkomst. I sina av riksdagen godkända betänkanden avstyrkte utskottet bifall till förslagen om retroaktiv ersättning. Beträffande de närmare skälen för utskottets ställningstaganden hänvisas till betänkningarna.

Motion 1979/80:1611

I motionen framhålls att det vid upprepade tillfällen alltsedan patientskadeförsäkringen infördes 1975 har gjorts åtskilliga framställningar i riksdagen för att även de människor, som oförskyllt drabbats av behandlingsskador i sjukvården före försäkringens ikraftträdande, skall kunna erhålla någon form av ersättning. Hittills har dessa framställningar varit förgäves. Det är enligt motionären uppenbart att någon ersättning till dessa människor inte kan utgå inom den nu gällande försäkringens ram. Men det förhållandet bör, anser motionären, inte lägga hinder i vägen för att man försöker finna andra former för avsättning.

Motionären hänvisar till att utskottet 1979 uttalade sig positivt i frågan men ändå avslag det då aktuella motionsyrkandet. Enligt motionärens mening är det mycket angeläget att frågan nu blir föremål för en omfattande utredning för att klarlägga vilka möjligheter som finns att skapa rättvisa för de ifrågavarande hårt drabbade människorna. Ett sådant klarläggande kan inte ske inom ett utskott, utan måste genomföras genom regeringens försorg.

Ekonomisk ersättning vid oljeskador

Gällande rätt

Den grundläggande ansvarighetsregeln finns i 2 kap. 1 § *skadeståndslagen* (1972:207). Detta lagrum innehåller som tidigare nämnts den i Sverige sedan länge gällande culparegeln, som innebär att var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada är skyldig att ersätta skadan. Skadeståndslagen innehåller också regler om arbetsgivares principalansvar. Enligt 3 kap. 1 § är arbetsgivare ansvarig för skada som vållas av hans arbetstagare genom fel eller försummelse i tjänsten. Arbetstagaren är ansvarig för sådan skada endast i den mån synnerliga skäl föreligger (4 kap. 1 §).

Miljöskyddslagen (1969:387) innehåller vissa skadeståndsbestämmelser. Enligt 30 § miljöskyddslagen är den som orsakar olägenhet genom miljöfarlig verksamhet i princip skyldig att utge ersättning oberoende av vållande. Har olägenheten inte förorsakats genom försumlighet, skall ersättning dock utgå endast om olägenheten är av någon betydelse och bara i den mån den inte skäligen bör tålas med hänsyn till förhållandena i orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden. Oljeutvinning till havs måste betraktas som miljöfarlig verksamhet. Skada som uppkommer till följd av sådan verksamhet omfattas därför i princip av miljöskyddslagens skadeståndsbestämmelser. Miljöskyddslagen torde dock vara tillämplig endast på verksamhet som bedrivs inom svenskt område. Lagens skadeståndsbestämmelser synes därför inte kunna göras gällande i fråga om verksamhet utanför svenskt territorialvatten. Viss skadeståndsrättslig reglering finns i *1974 års miljöskyddskonvention* mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Enligt konventionen får den som tillskyndas skada orsakad av miljöskadlig verksamhet i annat nordiskt land föra talan om ersättning vid domstol i det land där verksamheten bedrivs. Fråga om ersättning får då inte bedömas efter regler som är oförmånligare för den skadelidande än verksamhetslandets ersättningsregler. Konventionens bestämmelser har införlivats med svensk rätt genom lagen (1974:268) med anledning av miljöskyddskonventionen den 19 februari 1974 mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige (jfr prop. 1974:59). Motsvarande lagstiftning har genomförts i de övriga nordiska länderna.

Av intresse i detta sammanhang är också den lagstiftning som gäller

beträffande ansvarighet för oljeutsläpp från fartyg. Bestämmelser härom finns i *lagen (1973:1198) om ansvarighet för oljeskada till sjöss*. Enligt denna lag är ägare av fartyg som för last av beständig olja skyldig att ersätta skada genom förorening som orsakats av utsläpp av olja från fartyget, oberoende av om det å fartygets sida har begåtts något fel eller någon försummelse (s. k. objektivt ansvar). Ansvarigheten omfattar enligt uttrycklig föreskrift även kostnader för sådana åtgärder för att förhindra eller begränsa skada genom förorening som vidtas efter det att en olycka inträffat, t. ex. åtgärder för att bekämpa olja som läckt ut från ett fartyg. Fartygsägarens ansvarighet begränsas till vissa i lagen närmare angivna belopp. I fråga om fartyg som befordrar mer än 2 000 ton olja som bulklast är ägaren skyldig att ha försäkring eller ställa säkerhet för sin ansvarighet upp till det för fartyget gällande begränsningsbeloppet. Oljeansvarighetslagen bygger på *1969 års konvention om ansvarighet för oljeskada till sjöss*. När det gäller skada genom förorening orsakad av oljeutsläpp från fartyg har vidare genom en särskild konvention tillskapats en internationell ersättningsfond, *1971 års konvention om upprättande av en internationell fond för ersättning av oljeskada till sjöss*, som har trätt i kraft under 1978. Fonden skall bereda ersättning i vissa fall när 1969 års ansvarighetskonvention inte är tillämplig eller bereder de skadelidande ett otillräckligt skydd. Vidare skall fonden stå som garant för fartygsägarens och försäkringsgivarens solvens. Fondens ersättningsskyldighet är begränsad så att de totala ersättningsbelopp som kan utgå i anledning av en och samma händelse maximeras till ett belopp motsvarande drygt 150 milj. kr. Beloppet kan dock genom beslut av fondens högsta organ höjas till det dubbla. Ersättningarna från fonden skall finansieras genom avgifter från dem som tar emot sjötransporterad olja i de fördragsslutande staterna.

När det uppkommer skador i samband med *oljeutvinning från havsbotten* saknas f. n. särskild lagstiftning. Ansvarigheten för sådana skador bestäms därför enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang även redovisa att de företag som bedriver verksamhet på kontinentalsockeln i Nordsjön genom frivillig överenskommelse upprättat ett särskilt system för ersättning av skador orsakade av förorening genom olja till följd av utvinning från havsbotten, the Offshore Pollution Liability Agreement (OPOL). Överenskommelsen innebär att de företag som har anslutit sig till denna åtar sig att ersätta skador till följd av oljeutsläpp i samband med oljeutvinning på havsbotten samt kostnader som det allmänna åsamkas för bekämpning av olja som härrör från sådana utsläpp. Ansvarigheten enligt avtalet är i princip objektiv, dvs. oberoende av vållande. Ansvarigheten är begränsad till 16 miljoner dollar (ca 72 milj. kr.) per olycka. Överenskommelsen trädde i kraft den 1 maj 1975. Sexton större oljebolag som utövar verksamhet på kontinentalsockeln inom Nordsjöområdet omfattas av överenskommelsen.

1976 års konvention om ansvarighet för skada till följd av oljeutvinning från havsbotten

Frågan om utarbetandet av en regional konvention för Nordsjöområdet om skadestånd för oljeskada som uppkommer till följd av oljeborring på havsbotten togs upp vid en konferens i London år 1973. Vid konferensen tillsattes en arbetsgrupp med uppdrag att utarbeta ett utkast till en sådan konvention. Arbetsgruppen slutförde sitt arbete under år 1974. Det av arbetsgruppen utarbetade konventionsutkastet behandlades slutligt vid en diplomatisk konferens i London den 13–17 december 1976. Vid konferensen antogs en konvention om ansvarighet för skada orsakad av sådan förorening genom olja som uppkommer till följd av utforskning på havsbotten eller utvinning av mineraltillgångar från denna (Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage resulting from Exploration for and Exploitation of Seabed Mineral Resources). Konventionen, som öppnades för undertecknande den 1 maj 1977, har hittills undertecknats av Nederländerna, Norge, Storbritannien och Sverige. Den har inte tillträtts av någon stat. Frågan om Sveriges tillträde till konventionen är f. n. föremål för överväganden inom regeringens kansli. En närmare redogörelse för konventionen finns intagen i utskottets betänkande LU 1977/78:17.

Motion 1979/80:1896

Motiveringen till motionen återfinns i motion 1979/80:1895, vilken hänvisats till jordbruksutskottet. Motionärerna lämnar i den motionen en omfattande redogörelse för uppkomna oljeskador vid utsläpp från fartyg och vid utvinning från havsbotten samt för den debatt och de förslag till åtgärder hittills som tagits fram. varefter motionärerna begär ett förslag till ett program för fortsatt arbete på oljeskyddets område. När det gäller ersättningsanspråk till följd av oljeutsläpp är det enligt motionärerna svårt att ange de ekonomiska konsekvenserna för bl. a. fisket och turistnäringen. Även grova uppskattningar måste enligt motionärerna emellertid kunna ligga till grund för ersättningskrav mot det skyldiga fartyget och dess redare. Givetvis bör den skadeståndsskyldige därvid svara för de till följd av oljeutsläppet uppkomna sanerings- och bekämpningskostnaderna.

Obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar

Frågans tidigare behandling

År 1970 tillsattes *fritidsbåtsutredningen* för att utreda de frågor som hör samman med fritidsbåtstrafiken. Utredningen avgav år 1974 betänkandet (SOU 1974:95) Båtliv, Samhället och fritidsbåtarna. I betänkandet föreslog utredningen en obligatorisk registrering av alla motordrivna båtar och segelbåtar inom svenskt sjöterritorium om dess ägare hade hemvist i Sverige

eller båten hade hemmahamn i riket. Registret borde samordnas med båtregistret och samma registermyndighet borde sköta de båda registren. Vissa detaljfrågor avseende fritidsbåtregistrets utformning etc. föreslog utredningen böra överlämnas till en särskild arbetsgrupp. Utredningen behandlade även frågan om obligatorisk ansvarsförsäkring och konstaterade att antalet båtolyckor med efterföljande skadeansvar var mycket litet och ej motiverade införandet av en obligatorisk ansvarsförsäkring. Båtregistret borde dock användas för information till båtägarna om den allmänna båtförsäkringen, vilken i sig även inrymmer ansvarsförsäkring.

Flertalet remissinstanser tillstyrkte i princip en registrering, men de flesta gjorde erinringar beträffande utredningens förslag.

Mot bakgrund av vad som anförts i remissvaren tillkallades i december 1975 en särskild sakkunnig för att ytterligare pröva registreringsfrågan. Utredningsmannen avgav år 1977 betänkandet (SOU 1977:25) Båtliv 2, Registerfrågan. I betänkandet har utformats tre alternativ till registrering av fritidsbåtar. Alternativ 1, som är ett grundalternativ, utgör inte något register över fritidsbåtar utan endast ett enkelt adressregister för avgiftsavisering, om båtavgift skall erläggas. I alternativ 2 tillkommer ett enkelt datorbaserat fritidsbåtregister, som ger möjlighet att i begränsad utsträckning ta fram statistik beträffande de båtar och båtägare som registreras. I alternativ 3 används ett avancerat datorsystem. Funktionerna ingår i eller har sina direkta motsvarigheter i bilregistersystemet.

Även över detta betänkande blev remisskritiken mycket splittrad.

Frågan om en registrering av fritidsbåtar och om obligatorisk ansvarsförsäkring av registrerade båtar prövades av riksdagen våren 1979 med anledning av en motion. I sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1978/79:20) anförde utskottet att det fanns skäl som talade för någon form av registrering av fritidsbåtar. Med hänsyn till att utskottet inhämtat att en proposition i ämnet kunde förväntas bli förelagd riksdagen under hösten 1979 ansåg utskottet att något initiativ av riksdagen inte var erforderligt. När det gällde frågan om obligatorisk ansvarsförsäkring hade denna enligt utskottets mening ett nära samband med registerfrågan. Något uttalande av riksdagen om sådan försäkring ansåg utskottet därför inte böra göras då.

I en under den allmänna motionstiden 1980 väckt motion 1979/80:1531 har frågan om en obligatorisk registrering av fritidsbåtar ånyo tagits upp till behandling. Kulturutskottet har i betänkandet KrU 1980/81:16 – med hänvisning bl. a. till att frågan bereddes inom jordbruksdepartementet – avstyrkt bifall till motionen.

Motion 1979/80:1532

Motiveringen till motionsyrkandet återfinns i den ovannämnda motionen 1979/80:1531. Motionärerna erinrar om riksdagens uttalande 1979 och

konstaterar att det under hösten 1979 aldrig lades fram någon proposition om fritidsbåtar. Enligt motionärerna är det angeläget att en obligatorisk registrering av fritidsbåtar och en obligatorisk ansvarsförsäkring för registrerade båtar införs fr. o. m. den 1 januari 1981.

Vissa skadeståndsbestämmelser i byggningsbalken

Gällande ordning

11 kap. byggningsbalken (BB) innehåller bestämmelser om mulbete, hjordavård och vallgång, vilka i dag torde sakna aktualitet. Bland bestämmelserna finns två som innehåller en skadeståndsreglering, nämligen 2 och 3 §§. Bestämmelserna har följande lydelse.

2 §. Hava de, som bo samman i en by eller flera, förent sig om boskapens vård och hjordahåll, och försummar någon det att uppehålla; gälde den skada, som få av hans vållande eller försummelse gör, eller får. Fyll vallgång skola kvinnfolk brukas, där det ske kan, och ej gossar, vid tio dalers bot.

3 §. Tappar vallhjon bort få eller gör vilddjur skada, där vallhjonet prövas det hindra kunnat; umgälle det med sin lön, [eller arbete].

Motion 1979/80:1124

I motionen framhålls att bestämmelsen i 11 kap. 2 § BB diskriminerar unga pojkar och därför är grundlagsstridig. Enligt motionären behandlar den en fråga som inte behöver regleras i våra dagar och den har säkert inte heller åberopats i kvinnominne. Motionären anser därför att 11 kap. 2 § BB bör upphävas.

Utskottet

I betänkandet behandlar utskottet åtta motioner vari tas upp frågor med skadeståndsrättslig anknytning.

Barns skadeståndsskyldighet

Skadeståndslagen (SKL) ger möjlighet att ålägga även barn skadeståndsskyldighet. Enligt 2 kap. 2 § SKL skall emellertid den som är under 18 år ersätta person- och saksador endast i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

I motion 1980/81:905 framhålls att ungdomars vandalisering i skolor och fritidslokaler åsamkar kommunerna stora kostnader. Det är dock enligt motionärerna ytterst sällan ersättningsanspråk reses mot dem som vållat

skadorna. Motionärerna anser att detta förhållande beror på att de kommunala myndigheterna är osäkra om hur skälighetsbedömningen enligt 2 kap. 2 § SKL skall ske och vilka kriterier som måste vara uppfyllda för att ersättningskrav skall kunna bifallas. Motionärerna yrkar med stöd av det anförda att riksdagen skall begära att regeringen utfärdar riktlinjer för i vilka fall ersättningsanspråk enligt SKL kan riktas mot en skolungdom för av honom eller henne medvetet åstadkommen skada på allmän egendom.

Utskottet konstaterar att SKL ger möjlighet att i vissa fall ålägga vandaliserande ungdomar skadeståndsskyldighet. Av redogörelsen ovan för förarbetena till SKL (s. 3-4) framgår att den i 2 kap. 2 § SKL angivna möjligheten att sätta ned skadeståndet bör i fråga om skadevällande ungdomar över 15 år användas med betydligt större återhållsamhet vid uppsåtliga handlingar än vid alldagliga försummelser av lindrig art.

När det gäller yrkandet i motionen vill utskottet erinra om att regeringen inte grundlagsenligt kan utfärda anvisningar för hur gällande lagar skall tillämpas i det enskilda fallet. Redan på grund härav finner sig utskottet böra avstyrka bifall till motionsyrkandet. Utskottet vill tillägga att det självfallet ankommer på vederbörande kommun att bedöma i vilka fall ersättningsanspråk bör riktas mot ungdomar som vållat kommunen skada.

Skadestånd i samband med brott

I motion 1979/80:615 hävdas att en person, som utsätts för brott, kan bli skadeståndsskyldig för skada som orsakas brottslingen vid brottets utövande. Som exempel härpå nämns i motionen att en villaägare, som reparerar sin fastighet och därvid tagit upp ett hål i golvet, kan bli skadeståndsskyldig gentemot en inbrottstjuv, som ramlar ned i hålet och bryter benet. Motionären anser detta förhållande stötande och yrkar att riksdagen kompletterar SKL med en regel av innebörd att ersättning inte skall utgå till den som skadas i samband med utövandet av brottslig handling.

Som framgår av redogörelsen för gällande rätt (s. 4-5) innehåller SKL inte några särskilda bestämmelser för sådana fall då en person skadas vid utövande av brottslig handling. Vanliga skadeståndsmässiga principer är således tillämpliga, vilket innebär att även den som t. ex. obehörigen uppehåller sig på en plats och därvid skadas kan erhålla fullt skadestånd. Av rättspraxis framgår emellertid att skadestånd inte utdöms om det obehöriga inträngandet innebär en verklig kränkning av ägaren eller hans rätt. I det av motionären anförda exemplet med den skadade inbrottstjuven torde därför med all sannolikhet inbrottstjuven inte bli berättigad till skadestånd. Med hänsyn till det anförda finns enligt utskottets mening inte något behov av att i SKL införa en bestämmelse med det innehåll som motionären föreslagit. Utskottet avstyrker följaktligen bifall till motion 615.

I motion 1980/81:1898 yrkas att riksdagen måtte besluta om åtgärder för stärkande av den enskildes rättsskydd i fråga om möjligheten att få

skadestånd i samband med brott. Till stöd för yrkandet åberopar motionären att den som drabbas av inbrott endast kan få ersättning för materiella förluster och inte för förlorad arbetsförtjänst eller psykiskt lidande trots att det kan vara förenat med betydande besvär att ordna upp allt efter inbrottet.

Utskottet erinrar om att enligt 5 kap. 7 § SKL utgår ersättning för inkomstförlust även vid sakskada. Den som drabbas av inbrottsskada har följaktligen – i motsats till vad motionären påstått – rätt till ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Ersättning för psykiskt lidande däremot kan utgå endast vid personskada. Tillräckligt skäl att införa rätt till sådan ersättning även vid sakskada kan utskottet inte finna. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1898.

Skadestånd i samband med alkoholpåverkan

Skadestånd utgår i princip även till en skadelidande som vid skadetillfället varit alkoholpåverkad. Det förhållandet att den skadelidande varit påverkad av alkohol kan naturligtvis ha bidragit till att skada uppkommit. I sådana fall kan skadestånd jämkas på grund av att den skadelidande anses ha varit medvällande till skadan. När det gäller personskada får dock enligt 6 kap. 1 § första stycket SKL jämkning ske endast om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon vilken gjort sig skyldig till rattfylleri och rattonykterhet kan också jämkas, om föraren genom vårdslöshet har medverkat till skadan. En motsvarande regel finns i 12 § trafikskadelagen.

I motion 1980/81:846 yrkas att riksdagen skall begära att regeringen vidtar åtgärder för att utreda frågan om alkohol då det gäller försäkring och ansvarighet vid olycka. Motionären hänvisar till att alkoholpåverkan under vissa förhållanden inverkar på såväl rätten till ersättning för egen skada som betalningsskyldigheten för skada som vållas annan. Det kan enligt motionären behöva undersökas om man bör införa mera allmänna principer om att en person som är påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel får finna sig i att bära de skador som han vållar sig själv eller annan.

Som framgår av redogörelsen ovan för förarbetena till trafikskadelagen (s. 7–9) prövades i samband med antagandet av denna lag ingående frågan vilken inverkan på en bilförars rätt till skadestånd det förhållandet skulle ha att bilföraren varit alkoholpåverkad vid skadetillfället. Lagutskottet fann därvid att i varje fall en straffbart alkoholpåverkad förare borde i någon form särbehandlas när det gällde rätten till ersättning vid personskada. Någon jämkning av den skadelidandes ersättning borde dock inte få ske, om skadan var en följd enbart av en annan förares vållande. Att tillåta jämkning endast av det skälet att den skadelidande föraren gjort sig skyldig till ett trafiknykterhetsbrott borde inte komma i fråga. Den trafikfara som en

alkoholpåverkad förare utgjorde borde i det enskilda fallet ha manifesterats genom en vårdslös körning av denne.

Utskottet har alltså den uppfattningen att en skadelidandes rätt till ersättning inte bör begränsas enbart av den omständigheten att den skadelidande varit påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Några sådana generella principer om jämkning av skadestånd vid alkoholpåverkan som motionären föreslagit finner sig utskottet därför inte kunna förorda. Utskottet avstyrker bifall till motion 1980/81:846.

Ersättning för behandlingsskador inom sjukvården

Frågor om ersättning till patienter för skador, som uppstått genom felaktig medicinsk behandling, har prövats av riksdagen under en lång följd av år. Genom införandet av ett särskilt försäkringssystem, *patientförsäkring vid behandlingsskador*, har frågan om ersättning för sådana skador som inträffat efter den 1 januari 1975 fått sin lösning. Ersättning utgår utan att den skadelidande behöver bevisa att skadan har vållats genom fel eller försummelse. Från försäkringen ersätts oförutsedda skador som har direkt samband med hälso- och sjukvård och som orsakats vid undersökning, medicinering, behandling eller olycksfall. Patient, som drabbas av skada, eller efterlevande till sådan patient, har rätt till ersättning beräknad enligt skadeståndsrättsliga principer. Detta innebär att ersättning utgår för såväl kostnader som förlorad arbetsförtjänst och ideell skada.

I motion 1979/80:1611 vänder sig motionären mot det förhållandet att det i princip inte finns möjlighet att få ersättning för behandlingsskador, som inträffat före 1975. Motionären konstaterar att rätt till ersättning för sådana skador uppenbarligen inte kan införas inom den nu gällande försäkringens ram. Man bör därför enligt motionären söka finna andra former för att tillgodose ersättningsanspråken. Motionären hänvisar till att lagutskottet 1979 uttalade sig positivt i frågan men ändå avstyrkt ett motionsyrkande om lämpliga åtgärder för att öka möjligheten till ersättning. På anförda skäl yrkar motionären att riksdagen nu hos regeringen begär lämpliga åtgärder för att öka möjligheten till ersättning för behandlingsskador, som inträffat någon tid före den 1 januari 1975.

Alltsedan patientförsäkringen infördes har riksdagen varje år haft att ta ställning till yrkanden om ersättning till patienter som skadats vid behandling före 1975. Utskottet har därvid framhållit att patientförsäkringen inte kan tillämpas retroaktivt. Utskottet har vidare konstaterat att ersättningskyldighet för skador i vidare mån än som följer av SKL kan åläggas sjukvårdshuvudmännen endast genom särskild lag och att en sådan lagstiftning kan medföra svårigheter för dem och därigenom påverka de redan hårt ansträngda resurserna för sjuk- och hälsovård. Utskottet har också understrukit att det får ankomma på sjukvårdshuvudmännen att själva bedöma om och i vad mån ersättning för äldre behandlingsskador skall utgå.

Sedan utskottet senast prövade frågan har några nya omständigheter, som kan föranleda till andra ställningstaganden, inte framkommit. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1611. Utskottet vill emellertid – i likhet med vad utskottet tidigare gjort – stryka under angelägenheten av att de drabbade patienterna kan få någon kompensation för sina skador. Regeringen har också i flera fall betalat ut ersättning ex gratia till personer som skadats vid behandling på sjukvårdsinrättning under statens huvudmannaskap. Utskottet förutsätter att uppkommande ersättningsanspråk för behandlingsskador, som inte ersätts av patientförsäkringen, också framdeles kommer att behandlas välvilligt av resp. sjukvårdshuvudmän.

Ekonomisk ersättning vid oljeskador

Rätten till ersättning för skador orsakade av oljeutsläpp från fartyg regleras i lagen om ansvarighet för oljeskada till sjöss. Enligt denna lag är ägare av fartyg som för last av beständig olja skyldig att ersätta skada genom förorening som orsakats av utsläpp av olja från fartyget, oberoende av om det å fartygets sida har begåtts något fel eller någon försummelse (s. k. objektivt ansvar). Ansvarigheten omfattar enligt uttrycklig föreskrift även kostnader för sådana åtgärder för att förhindra eller begränsa skada genom förorening som vidtas efter det att en olycka inträffat, t. ex. åtgärder för att bekämpa olja som läckt ut från ett fartyg. Fartygsägarens ansvarighet begränsas till vissa i lagen närmare angivna belopp. I fråga om fartyg som befordrar mer än 2 000 ton olja som bulklast är ägaren skyldig att ha försäkring eller ställa säkerhet för sin ansvarighet upp till det för fartyget gällande begränsningsbeloppet. Oljeansvarighetslagen bygger på 1969 års konvention om ansvarighet för oljeskada till sjöss. När det gäller skada genom förorening orsakad av oljeutsläpp från fartyg har vidare genom en särskild konvention tillskapats en internationell ersättningsfond, 1971 års konvention om upprättande av en internationell fond för ersättning av oljeskada till sjöss. Från fonden, som har inrättats under 1978, skall betalas ersättning i vissa fall när 1969 års ansvarighetskonvention inte är tillämplig eller bereder de skadelidande ett otillräckligt skydd. Vidare skall fonden stå som garant för fartygsägarens och försäkringsgivarens solvens.

När det gäller skador som uppkommer i samband med oljeutvinning från havsbotten saknas f. n. lagstiftning.

I motion 1979/80:1896 yrkas att riksdagen hos regeringen begär åtgärder som innebär att lagstiftningen om ersättning vid oljeskador skärps. Motionärerna framhåller att det ofta är svårt att ange de ekonomiska konsekvenserna för bl. a. fisket och turistnäringen av ett oljeutsläpp. Även grova uppskattningar av skadan måste därför kunna ligga till grund för skadeståndsanspråk mot det skyldiga fartyget och dess redare. Enligt motionärerna bör de skadeståndsskyldiga svara för de till följd av oljeutsläppet uppkomna sanerings- och bekämpningskostnaderna.

Utskottet konstaterar att möjligheterna att få ersättning för skada till följd av oljeutsläpp från fartyg är goda sedan konventionen om internationella oljeskadefonden numera trätt i kraft. Som exempel kan nämnas att i princip full ersättning erhållits för de kostnader, ca 100 milj. kr., som orsakades av utsläppen från det utanför Ventspils havererade ryska tankfartyget Antonio Gramsci. Ett annat exempel är den ersättning, ca 3,5 milj. kr., som erhållits för de oljeskador som orsakades av tankfartyget Furunäs kollision i Öresund. En förutsättning för att ersättning skall kunna erhållas från redaren enligt oljeansvarighetslagen och från internationella oljeskadefonden är dock självfallet att skada kan styrkas. Med anledning av vad som anförs i motionen vill utskottet stryka under att även sanerings- och behandlingskostnader är ersättningsgilla kostnader.

När det gäller oljeutsläpp som uppkommer i samband med oljeutvinning från havsbotten är ersättningsmöjligheterna mindre. Som framgår av redogörelsen ovan s. 13 finns en frivillig överenskommelse om ett ersättningssystem, vilken överenskommelse träffats mellan vissa oljebolag som utövar verksamhet på kontinentalsockeln. Någon konvention eller lagstiftning på området finns inte. En ansvarighetskonvention antogs visserligen 1976 av vissa Nordsjöstater. Konventionen har dock ännu inte trätt i kraft. Enligt vad utskottet inhämtat pågår förhandlingar för att få till stånd en ratificering av konventionen av berörda stater och man är från svensk sida beredd att ta de ytterligare initiativ som kan bli erforderliga.

Med hänsyn till det anförda finner utskottet det inte erforderligt med någon framställning till regeringen i frågan. Utskottet avstyrker därför bifall till motion 1896.

Obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar

Frågan om en obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar behandlades av utskottet våren 1979. Som framgår av redogörelsen ovan (s. 15) ansåg utskottet att denna fråga hade ett nära samband med frågan om ett inrättande av ett register för fritidsbåtar. Eftersom en proposition i ämnet kunde förväntas bli förelagd riksdagen under hösten 1979, ansåg utskottet att något uttalande om en obligatorisk försäkring inte borde göras dessförinnan.

I motion 1979/80:1532 hänvisas till 1979 års uttalanden, och motionärerna påpekar att någon proposition aldrig förelades riksdagen. Med hänsyn till att det är angeläget att fritidsbåtar registreras och försäkras, yrkar motionärerna att riksdagen beslutar om obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar som registreras.

Som utskottet tidigare framhållit torde ett system med obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar inte kunna genomföras förrän ett obligatoriskt register upprättas för sådana båtar. Kulturutskottet, som har haft att ta ställning till frågan om obligatorisk registrering av fritidsbåtar, har i sitt av riksdagen godkända betänkande (KrU 1980/81:16) hänvisat till att bered-

ningen av denna fråga intensifierats i regeringens kansli. Kulturutskottet har förutsatt att regeringen påskyndar sitt arbete utan någon särskild hänvändelse härom från riksdagen.

Med hänsyn till att något förslag till obligatoriskt båtregister ännu inte förelagts riksdagen, bör något ställningstagande inte nu göras till frågan om obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar. Lagutskottet avstyrker följaktligen bifall till motion 1532.

Vissa bestämmelser i byggningsbalken

I 11 kap. 2 § byggningsbalken (BB) stadgas "Hava de, som bo samman i by eller flera, förent sig om boskapens vård och hjordahåll, och försummar någon det att uppehålla; gælde den skada, som få av hans vållande eller försummelse gör, eller får. Till vallgång skola kvinnfolk brukas, där det ske kan, och ej gossar, vid tio dalers bot".

I motion 1979/80:1124 framhålls att bestämmelsen i 11 kap. 2 § BB diskriminerar unga pojkar och därför är grundlagsstridig. Motionären yrkar att riksdagen beslutar att upphäva 11 kap. 2 § BB.

Utskottet delar motionärens uppfattning att bestämmelsen i paragrafens andra mening om vallgång bör upphävas. När det gäller första meningen har motionären inte anfört några skäl för dess upphävande. Den i meningen intagna skadeståndsbestämmelsen har, såvitt utskottet kunnat finna, inte tillämpats på många år. Något underlag för en bedömning av huruvida bestämmelsen kan slopas saknas emellertid. Utskottet anser sig därför f. n. inte kunna tillstyrka att bestämmelsen upphävs.

På anförda skäl föreslår utskottet att riksdagen med anledning av motion 1124 upphäver andra meningen i 11 kap. 2 § BB. Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1981. Utskottet vill tillägga att det i BB förekommer även andra bestämmelser som är ålderdomliga och som inte tillämpats sedan lång tid tillbaka. Utskottet förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang, t. ex. i samband med införande av en ny bygglag, prövar möjligheten av att slopa bestämmelserna.

Utskottet

Utskottet hemställer
att riksdagen

1. beträffande *barns skadeståndsskyldighet* avslår motion 1980/81:905,
2. beträffande *skadestånd till skadelidande brottsling* avslår motion 1979/80:615,
3. beträffande *skadestånd på grund av inbrott* avslår motion 1980/81:1898,

4. beträffande *skadestånd i samband med alkoholpåverkan* avslår motion 1980/81:846,
5. beträffande *ersättning för behandlingsskador inom sjukvården* avslår motion 1979/80:1611,
6. beträffande *ersättning för oljeskada* avslår motion 1979/80:1896,
7. beträffande *obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar* avslår motion 1979/80:1532,
8. beträffande *viss bestämmelse i byggningsbalken* med anledning av motion 1979/80:1124 antar följande av utskottet upprättat förslag till

Lag om ändring i byggningsbalken

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 2 § byggningsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

11 kap.

2 §

Nuvarande lydelse

Hava de, som bo samman i en by eller flera, förent sig om boskapens vård och hjordahåll, och försummar någon det att uppehålla; gälde den skada, som få av hans vållande eller försummelse gör, eller får. *Till vallgång skola kvinnfolk brukas, där det ske kan, och ej gossar, vid tio dalers bot.*

Föreslagen lydelse

Hava de, som bo samman i en by eller flera, förent sig om boskapens vård och hjordahåll, och försummar någon det att uppehålla; gälde den skada, som få av hans vållande eller försummelse gör, eller får.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

Stockholm den 12 maj 1981

På lagutskottets vägnar
LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Ivan Svanström (c), Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Olle Aulin (m), Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Margot Håkansson (fp), Lars Hedfors (s) och Per Stenmarck (m).